

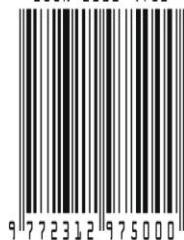
ISSN 2312-9751

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТИЛИСТИКИ

№ 5

2019

ISSN 2312-9751

9 772312 975000

Ежегодный международный научный журнал

ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛИСТИКИ
МОСКОВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМЕНИ М. В. ЛОМОНОСОВА

СТИЛИСТИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ
МЕЖДУНАРОДНОГО КОМИТЕТА СЛАВИСТОВ

ISSN 2312-9751

Ежегодный международный научный журнал

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТИЛИСТИКИ

№ 5

Факультет журналистики
Московского государственного университета
имени М. В. Ломоносова

Москва 2019

Редакционный совет:

глава редакционного совета –член-корр. РАО, д-р филол. наук, профессор Е. Л. Вартанова
(Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова);
д-р филол. наук, профессор Д. Бжозовска (Опольский университет, Польша);
д-р филол. наук, профессор Т.А. Воронцова (Челябинский государственный университет); д-р
филол. наук, профессор С. Гайда (Опольский университет, Польша);
д-р филол. наук, профессор Я. Гоффманнова (Академия наук Чешской Республики); д-р
филол. наук, профессор М. В. Иванова
(Литературный институт имени А. М. Горького);
д-р филол. наук, профессор В. И. Ивченков (Белорусский государственный университет); д-р
филол. наук, профессор Н. И. Клушина
(Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова);
д-р филол. наук, профессор В. И. Коньков
(Санкт-Петербургский государственный университет); д-
р филол. наук, профессор Т.В. Кортова
(Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова);
д-р филол. наук, профессор Т.В. Кузнецова
(Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина); д-
р филол. наук, профессор Е. Малиновска (Опольский университет, Польша);
д-р филол. наук, профессор П. Мареш (Карлов университет в Праге, Чешская Республика); д-р
филол. наук, профессор П. Меич (Университет Мостар, Босния и Герцеговина);
д-р филол. наук, профессор О. Оргонева
(Университет имени Коменского в Братиславе, Словакия);
д-р филол. наук, профессор Л. Тантуровска (Институт
имени Крсте Мисиркова в Скопье, Македония);
д-р филол. наук, почетный профессор Б. Тошович (Университет Карла и Франца в Граце, Австрия).

Редакционная коллегия:

д-р филол. наук, профессор Н. И. Клушина (главный редактор);
канд. филол. наук, доцент Н. Н. Василькова (заместитель главного редактора);
канд. филол. наук, доцент Н. В. Смирнова (шеф-редактор);
канд. филол. наук, доцент С. Ф. Барышева (ответственный секретарь);
канд. филол. наук, доцент И. А. Вещикова;
канд. филол. наук, доцент Н. Н. Вольская;
канд. филол. наук, доцент Л. Т. Касперова;
канд. филол. наук, доцент Л. Е. Малыгина;
канд. филол. наук, доцент А. В. Николаева;
канд. филол. наук, доцент Т. И. Сурикова; Н.
А. Примаченко;
Л. Я. Шнейберг;
М. А. Васильченко.

Контактная информация: 125009, г. Москва, ул. Моховая, д. 9

Электронный адрес редакции: apstil@yandex.ru

Все материалы рецензируются.

Журнал включен в базу данных Российского индекса научного цитирования (РИНЦ).

© Актуальные проблемы стилистики. Все права защищены.

Editorial Council:

Vartanova E. L., Chair of Editorial Council,
Corresponding Member of the Russian Academy of Education, Doctor of Philology, Professor
(Lomonosov Moscow State University);

Brzozowska D., Doctor of Philology, Professor (Opole University, Poland); Gajda
S., Doctor of Philology, Professor (Opole University, Poland);
Hoffmannová J., Doctor of Philology, Professor (Academy of Sciences of the Czech Republic); Ivanova
M. V., Doctor of Philology, Professor (Maxim Gorky Literature Institute);
Ivchenkov V. I., Doctor of Philology, Professor (Belarusian State University); Klushina N. I.,
Doctor of Philology, Professor (Lomonosov Moscow State University); Konkov V. I., Doctor of
Philology, Professor (St.-Petersburg State University); Kortava T. V., Doctor of Philology,
Professor (Lomonosov Moscow State University);
Kuznetsova T. V., Doctor of Philology, Professor (National
University "Odesa Law Academy", Ukraine);
Malinowska E., Doctor of Philology, Professor (Opole University, Poland);
Mareš P., Doctor of Philology, Professor (Charles University in Prague, Czech Republic); Meić P.,
Doctor of Philology, Professor (University of Mostar, Bosnia and Herzegovina); Orgoňová O., Doctor
of Philology, Professor (Comenius University in Bratislava, Slovakia); Tanturovska L., Doctor of Philology,
Professor (Institute "Krste Misirkov", Skopje, Macedonia);
Tošović B., Doctor of Philology, Professor Emeritus (University of Graz, Austria);
Vorontsova T. A., Doctor of Philology, Professor (Chelyabinsk State University).

Editorial Board:

Klushina N. I., Editor-in-Chief, Doctor of Philology, Professor;
Vasilkova N. N., Deputy Editor-in-Chief, Candidate of Philology, Associate Professor;
Smirnova N. V., Managing Editor, Candidate of Philology, Associate Professor; Barysheva S. F.,
Executive Secretary, Candidate of Philology, Associate Professor; Veshchikova I. A.,
Candidate of Philology, Associate Professor;
Volskaya N. N., Candidate of Philology, Associate Professor;
Kasperova L. T., Candidate of Philology, Associate Professor;
Malygina L. E., Candidate of Philology, Associate Professor;
Nikolaeva A. V., Candidate of Philology, Associate Professor;
Surikova T. I., Candidate of Philology, Associate Professor;
Primachenko N. A.;
Shneiberg L. Y.;
Vasilchenko M. A.

Contact information: 9 Mokhovaya Street, 125009, Moscow

E-mail: apstil@yandex.ru

All articles are refereed.

The journal is included in the database of the Russian Science Citation Index (RSCI).

©Actual Problems of Stylistics. All rights reserved.

СОДЕРЖАНИЕ

От редакционной коллегии

8

ОБЩИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ СТИЛИСТИКИ

Гайда Станислав (Ополе, Польша). Концепция позитивной стилистики

13

Клушина Н. И. (Москва, Россия). Современные стилистические исследования: прогнозы и перспективы

20

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ СТИЛИСТИКА

Сиротинина О. Б. (Саратов, Россия). К вопросу о функционально-стилевых различиях в русском языке и речи в XXIV.

27

Ларина Т. В. (Москва, Россия). Эмоции и вежливость в стиле анонимной научной рецензии

40

Сурикова Т. И. (Москва, Россия). «Сим удостоверяю, что предьявитель сего...»: о соотношении официально-делового стиля и делового дискурса и их влиянии на коммуникацию и язык

47

Кочай Мир Сахиб Джан (Кабул, Афганистан). Научный стиль и его основные черты в русском и пушту языках

53

СТИЛИСТИКА ЦЕРКОВНО-РЕЛИГИОЗНОЙ РЕЧИ

Москвин В. П. (Волгоград, Россия). О месте церковно-религиозной речи в системе русского языка

61

Ван Цзясин, Ма На (Нанкин, КНР). Композиционно-коммуникативные особенности жанра современного православного послания

73

МЕДИАСТИЛИСТИКА

Карасик В. И. (Москва, Россия). Политический эксперт как лингвокультурный типаж

87

Малышева Е. Г., Рогалева О. С. (Омск, Россия). Концептуальные доминанты медиаобраза «Губернатор» в региональном массово-информационном дискурсе

96

Барышева С. Ф. (Москва, Россия). Фоностилистические типы информационно-публицистического теледискурса

104

ИНТЕРНЕТ-СТИЛИСТИКА

Николаева А. В. (Москва, Россия). Стилистика социальных сетей

111

Малыгина Л. Е. (Москва, Россия). «Лавай поговорим!»:

СТИЛИСТИКА И РИТОРИКА

Василькова Н. Н. (Москва, Россия). Категориальная сущность фигуры как объекта стилистического исследования	127
Новоженова З. Л. (Гданьск, Польша). «Высокий стиль» в публичном дискурсе: теоретическая проблема и речевая практика	132
Гуркова Александра (Скопје, Македонија). Кохезивните елементи и стилот во беседите на Григор Прличев	142
Сидики Аниса (Кабул, Афганистан). Речевой этикет и его особенности в русском языке и в языке дари	151

СТИЛИСТИКА ХУДОЖЕСТВЕННОЙ РЕЧИ

Караниколова-Чочоровска Луси (Глигор) (Штип, Македонија). Семантостилемата „рака“ во романот „Ана Каренина“ од Лав Николаевич Толстој (морфостилистички и семантостилистички третман на детаљот-рака)	159
Гук А. В. (Москва, Россия). Язык и поэтика современной басни	172
Смирнова Н. В. (Москва, Россия). Референциальный статус антропонимов в рассказах В. Набокова	179

НАУЧНЫЕ СОБЫТИЯ

Клушина Н. И. (Москва, Россия). Международная научная конференция «Настоящее и будущее стилистики»	189
Синельникова Л. Н. (Ялта, Россия). Юбилейное заседание Ялтинского дискурсологического кружка	196
Ицкович Т. В. (Екатеринбург, Россия). Международная научная конференция «Аксиологические аспекты современных филологических исследований»	201

СТИЛИСТИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО КОМИТЕТА СЛАВИСТОВ

Касперова Л. Т. (Москва, Россия). Отчет о деятельности Стилистической комиссии за 2019 год	208
Сведения об авторах	212

CONTENTS

On the part of the Editorial Board	8
--	---

GENERAL PROBLEMS OF MODERN STYLISTICS

<i>Gajda Stanisław (Opole, Poland)</i> . The concept of positive stylistics	13
<i>Klushina N. I. (Moscow, Russia)</i> . Modern trends of stylistic research	20

FUNCTIONAL STYLISTICS

<i>Sirotinina O. B. (Saratov, Russia)</i> . On functional-stylistic varieties in the Russian language and speech of the XXI century	27
<i>Larina T. V. (Moscow, Russia)</i> . Emotion and politeness in the style of blind peer-review	40
<i>Surikova T. I. (Moscow, Russia)</i> . "I simply that the representative of this ...": On the ratio of official business style and business discourse and their influence on communication and language	47
<i>Kochai Mir Sahib Jan (Kabul, Afghanistan)</i> . Scientific style and its main features in Russian and Pashto	53

STYLISTICS OF CHURCH AND RELIGIOUS SPEECH

<i>Moskvin V. P. (Volgograd, Russia)</i> . On the place of church and religious speech in the system of Russian language	61
<i>Wang Jiaxing, Ma Na (Nanjing, PRC)</i> . The communicative characteristic of modern orthodox letters	73

MEDIA STYLISTICS

<i>Karasik V. I. (Moscow, Russia)</i> . Political expert as a linguocultural type	87
<i>Malysheva E. G., Rogaleva O. S. (Omsk, Russia)</i> . The conceptual dominants of media image «Governor» in the regional mass-informational television discourse	96
<i>Barysheva S. F. (Moscow, Russia)</i> . Phonostylistic types of information and publicistic television discourse	104

INTERNET STYLISTICS

<i>Nikolaeva A. V. (Moscow, Russia)</i> . Style of social networks	111
<i>Malygina L. E. (Moscow, Russia)</i> . "Let's talk!": How chat bots will change television promodiscourse?	117

STYLISTICS AND RHETORIC

<i>Vasilkova N. N. (Moscow, Russia). Categorical essence of the figure as an object of stylistic research</i>	127
<i>Novozhenova Z. L. (Gdansk, Poland). «High style» in public discourse: theoretical problem and practice language</i>	132
<i>Gjurkova Aleksandra (Skopje, Macedonia). Elements of cohesion and style in the orations by Grigor Prličev</i>	142
<i>Sidiki Anisa (Kabul, Afghanistan). Speech etiquette and its features in Russian and Dari</i>	151

LITERARY STYLISTICS

<i>Karanikolova-Chochorovska Lusi (Gligor) (Stip, Macedonia). Semantostylem arm in the novel "Anna Karenina" by L. N. Tolstoy (morphostylistic and semantostylistic treatment of the detail arm)</i>	159
<i>Gik A. V. (Moscow, Russia). Contemporary fable: language and poetics</i>	172
<i>Smirnova N. V. (Moscow, Russia). Referential status of anthroponyms in the stories by V. Nabokov</i>	179

SCIENTIFIC EVENTS

<i>Klushina N. I. (Moscow, Russia). International scientific conference "Present and future of stylistics"</i>	189
<i>Sinelnikova L. N. (Yalta, Russia). Anniversary meeting of the Yalta discoursological circle</i>	196
<i>Itskovich T. V. (Yekaterinburg, Russia). International scientific conference "Axiological aspects of modern philological research"</i>	201

STYLISTIC COMMISSION OF THE INTERNATIONAL COMMITTEE OF SLAVISTS

<i>Kasperova L. T. (Moscow, Russia). Stylistic Commission activity report, 2019</i>	208
Information about the authors	214

Луси (Глигор) Караниколова-Чочоровска
(Универзитет Гоце Делчев, Штип, Македонија)

СЕМАНТОСТИЛЕМАТА „РАКА“ ВО РОМАНОТ „АНА КАРЕНИНА“ ОД ЛАВ НИКОЛАЕВИЧ ТОЛСТОЈ (МОРФОСТИЛИСТИЧКИ И СЕМАНТОСТИЛИСТИЧКИ ТРЕТМАН НА ДЕТАЉОТ-РАКА)

Во оваа статија правиме обид за морфостилистички, односно семанто-стилистички третман на една од најфреквентните семантостилиеми во романот „Ана Каренина“ од Лав Николаевич Толстој, детаљот-рака. Всушност, станува збор за интертекстуален пристап кон овој наративен ентитет, што ја доближува анализата до афинитетите на текст – лингвистиката.

Семантостилемата рака е показател на душевната состојба на Толстовата насловна хероина. Но, за да се стигне до таа семантичка одредница, нашата анализа поминува низ неколку фази: најнапред изолација на семантостилемата-рака, потоа потенцирање на континуитетот што таа го покажува по однос на нејзината стабилна семантика (=приказ и показ на душевната состојба на Ана Каренина) низ севкупната маса на романот, како и укажување на значенските (=семантички) варијации на овој исклучително значаен детаљ во романот, во зависност од контекстот, но и надвор од него.

Семантостилемата рака се анализира и морфостилистички, така што се води сметка за афективната вредност на суфиксите и префиксите, но и за значењето и изразноста на детаљот-рака како збор.

Се испитува и специфичната тежина на оваа семантостилема како мета-фора.

Нашата цел е да се прикаже ефектноста и функционалноста на еден навидум мал, минијатурен наративен ентитет, кој обезбедува суштинско и трајно значење во обемната нарација на романот.

Клучни зборови: текст-лингвистика, дискурзивна стилистика, семанто-стилистика, морфостилистика, семантостилема – рака, детаљ – рака, мета-фора.

Луси (Глигор) Караниколова-Чочоровска
(Университет имени Гоце Делчева, Штип, Македония)

СЕМАНТИЧЕСКАЯ СТИЛЕМА «РУКА»
В РОМАНЕ Л. Н. ТОЛСТОГО «АННА КАРЕНИНА»
(МОРФОСТИЛИСТИЧЕСКАЯ
И СЕМАНТИКО-СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ТРАКТОВКА
ДЕТАЛИ *РУКА*)

В этой статье мы предлагаем морфостилистическую и семантическую трактовку одной из самых частотных стилем в романе «Анна Каренина» Льва Николаевича Толстого – детали *рука*. Фактически речь идет об интертекстуальном подходе к этой описательной сущности, который приближает анализ к лингвистике текста.

Семантическая стилема *рука* является показателем психического состояния героини Толстого. Чтобы достичь этой семантической детерминанты, наш анализ проходит через несколько этапов: сначала – изоляция семантической стилемы *рука*, а затем подчеркивание непрерывности, которую она демонстрирует в отношении ее устойчивой семантики (=изображение и отображение психического состояния Анны Карениной) на протяжении всего романа, а также указание значимых (= семантических) вариаций этой чрезвычайно важной детали в романе, в зависимости от контекста, но также и за его пределами.

Семантическая стилема *рука* анализируется и морфологически, имея в виду аффективную ценность суффиксов и префиксов, а также значение и выражение детали *рука* в качестве слова.

Рассматривается и функционирование этой семантической стилемы в качестве метафоры.

Наша цель – продемонстрировать эффективность и функциональность, казалось бы, одной маленькой, миниатюрной описательной сущности, которая выражает существенный смысл в обширном романном повествовании.

Ключевые слова: семантическая стилема, деталь, семантическая стилистика, морфостилистика, семантика, метафора.

Lusi (Gligor) Karanikolova-Chochorovska

(Goce Delcev University – Stip,
Macedonia)

SEMANTOSTYLEM *ARM* IN THE NOVEL
“ANNA KARENINA” BY L. N. TOLSTOY
(MORFOSTYLISTIC AND SEMANTOSTYLISTIC
TREATMENT OF THE DETAIL *ARM*)

This article is an attempt for a morphostylistic i.e. semanto-stylistic treatment of possibly the most frequent semantostylem in the novel “Anna Karenina” by Leo Nikolayevich Tolstoy, which is the detail *arm*. In fact, it is about intertextual approach to this narrative entity, which brings the analysis closer to the affinities of text linguistics.

The semantostylem *arm* is an indicator of Tolstoy’s cover heroine mental state. But in order to reach that semantic determinant, our analysis passes through several stages: first, isolation of the semantostylem *arm*, then emphasis the continuity it shows in terms of its stable semantics (= indication of the mental state of Anna Karenina) through the total mass of the novel, as well as indicating to the meaningful (= semantic) variations of this extremely important detail in the novel, depending on the context, but also beyond it.

The semantostylem *arm* is being analyzed morphologically, taking into account the affective value of the suffixes and prefixes, but also the meaning and expression of the detail *arm* as a word.

The specific weight of this semantostylema is also being examined as a metaphor.

The goal of this article is to demonstrate the effectiveness and functionality of a seemingly small, miniature narrative entity, which provides a substantial and permanent meaning in the extensive narration of the novel.

Key words: text linguistics, discursive stylistics, semantostylistics, morphostylistics, semantostylem *arm*, detail *arm*, metaphor.

1. Пристап

Н а портретистичкиот детаљ – рака, како еден од најфреквентните и за опитниот читател исклучително провокативен наративен ентитет во романот „Ана Каренина“ од Лав Николаевич Толстој во оваа статија му пристапуваме од морфостилистичка и семантостилистичка перспектива.

Станува збор за интертекстуален пристап преку кој врз семантостилемата рака, како показател на душевната состојба на насловната хероина ќе се изведат неколку реторички и лингвостилистички операции, благодарение на што ќе се стигне до таквата семантичка одредница.

Имено, ги ползуваме општите аспекти на лингвостилистиката, поточно морфостилистиката кои се релевантни за наративниот организам на еден роман од ваков сложен формат каков што е Толстоевиот „Ана Каренина“, а кои би придонеле за верификација на нашата и не само наша претпоставка дека имено, раката на Ана Каренина и сите нејзини текстовни варијанти се покаж и приказ на психичкиот живот на хероината.

Во таа смисла, најнапред се повикуваме на класичната реторика, благодарение на што го верификуваме синегдотскиот карактер на детаљот, односно семантостилемата рака, а потоа и на нејзин третман од гледна точка на афективната вредност на нејзините појавни варијанти, нејзините изразност и значење, факторите кои придонесуваат за засилување на изразноста, како и условеноста на семантостилемата како збор од потесниот (портретот на хероината) и поширокиот контекст (романот во целост).

Анализата ги има предвид сите или речиси сите варијанти на семантостилемата рака низ обемот ткиво на овој роман. Затоа, според постапките што тука ги применуваме, таа ќе претставува своевидна комбинација од текстолошки и лингвостилистички претпоставки, благодарение на кои треба да се покаже (и не мора да докаже) исклучителната моќ на Толстој како писател кога станува збор за вистинскиот избор на зборови и изрази.

Нашата цел е да се прикаже ефектноста и функционалноста на еден навидум мал, минијатурен наративен ентитет, кој обезбе-

дува суштинско и трајно значење во обемот на нарација на романот.

2. Детаљ. Семантостилема

Нана Богдановиќ, во поговорот на изданието на романот „Ана Каренина“ од Лав Николаевич Толстој¹ од 1972 година на српскохрватски јазик, посебно ја истакнува улогата на деталите око и рака во оформувањето на портретот на насловната хероина. Според неа, токму детаљот, како минијатурен наративен ентитет може да придонесе само со истакнување, со набележување да се опфати во нарацијата она што дури и во разговорниот јазик е тешко да се опише со зборови. И самиот Толстој, свесен за неможноста или можеби подобро немоќта на писателот доволно добро да се искаже, кога се работи за потреба од доловување на емоции и психологија на лик, во својот дневник од 1851-та година ќе запише: „Буквите ги сочинуваат зборовите, зборовите – речениците“; но може ли да се опише чувството? Може ли некако во другот да се прелие сопствениот поглед на природата? Описот е недоволен. Зошто толку тесно е врзана поезијата за прозата, среќата за несреќата? Како да се живее? Треба ли да се трудиме да се спојат поезијата и прозата, или да се ужива во едната, па да се пуштиме на власта на другата?“ (Богдановиќ 1972: 7). Оваа дилема, Толстој ќе ја реши со извонредната творечка концентрација во изнаоѓањето на вистински зборови. Затоа, обилно го користи детаљот.

Зборот детаљ има француско потекло (од detail) и значи дребулија, подробност и составен дел од поголема целина (Микуновиќ 1990: 157). Такво е неговото буквално значење.

Како литерарен ентитет, реториката го доведува детаљот во врска со метонимијата и синегдохата. Во книгите со учебнички карактер, тој се сфаќа како елементарна единица на опис (опис на лик, т.е. портрет, опис на пејзаж, атмосфера, амбиент и сл.). Постапката на издвојување на детаљот од целината на која припаѓа, подразбира синегдотска операција.

Класичната реторика ја дефинира синегдохата како подвид на метонимијата,

¹ Во натамошниот текст ќе ја користиме кратенката АК од ЛНТ.

која се засновува на замена на два поима, два збора, според количината и обемот на нивното значење. Синегдохата подразбира осознавање на еден поим со посредство на друг, според нивната заемна зависност и логичка врска. Метонимијата пак, според античката реторика е тропа со преносно значење како и метафората, но задолжена за постигнување логичка врска и зависност меѓу поимите според принципот блискост, или соседност (за разлика од метафората која таа врска² меѓу поимите ја обезбедува според принципот сличност). Метонимијата е дотолку позначајна што таа ја имплицира синегдохата, која пак има компетенција да го „изолира“ детаљот како дел од целина.

Ова всушност, значи дека, детаљот, како дел од целина (*pars pro toto*) подразбира апстрахирање (онеобичување) на еден или неколку члена од нивната природна низа и по таков начин се навлегува во значењето што тој елемент го носи во себе, а во рамките на потесниот, односно поширокиот контекст.

Затоа што детаљот е дел од целина нему му е иманентна синегдохата, како аспект на метонимијата. Меѓутоа, семантичкиот аспект на детаљот е најчесто можено благодарение на метафората. Оттука, природно е во третманот да се земе предвид големата придобивка од Јакобсоновата теорија на реализмот за проекција на начелото на истозначност (=еднаква вредност) од оската на избор (=метафоричен пол) на оската на комбинација (метонимиски пол). Тоа веќе значи дека за детаљот, освен синегдохата (и метонимијата) ќе биде релевантна и метафората, зашто именно, кој било однос на соседност (метонимиски) меѓу означителот и означеното, не може а да не имплицира и некаква аналогиска

² Синегдохата може да се јави во неколку облици, така што во замената на поимите, можно е делот да се јави наместо целината (*pars pro toto*), инаку вид синегдоха со која детаљот и најчесто може да се поистовети (најчесто „портретистичкиот“), потоа случај кога целината се јавува наместо делот (*totum pro parte*). Заменувањето по количина во синегдохата се врши така што, можно е едината да се јави наместо множината, како и случаи кога множината се јавува наместо едината, или кога единката се јавува како репрезент на видот.

реакција (во основа метофоричка) меѓу нив. Впрочем, до согледувањето на вистинската улога на детаљот (читај – семантостилема-та) се доаѓа само по пат на таков, метонимско-метафоричен приод. По таков начин, најдобро, иако можеби не и наједноставно се се верификува семантичката вредност на детаљот, односно семантостилемата рака – како носител или показател на сложената душевна состојба на Ана Каренина.

Ако семантемата претставува носител на основното значење на зборот, тогаш под семантостилема, лингвостилистиката подразбира „стилистички изразено значење, исто како и преносното“ (Antoš 1974: 41). Станува збор за таков тип категорија на значење за која во семантиката е утврден називот семема. Во основата на овие термини лежи зборот сема, што значи знак. „Под ‘семема’ во семантиката се подразбира стабилна единица на значење, односно означеното, она што во граматиката се нарекува ‘лексема’; упросто, но точно кажано, ‘семема’ е значење на некој збор“ (Андоновски 2011: 228).

Гикористиме овие лингвостилистички и семантички семантички определби (=дефиниции) на категориите семантостилема и семема, како пандан на наратолошката единица детаљ, од едноставна причина што нашата анализа на ентитетот – рака во романот „Ана Каренина“ ќе се повика и на двете. Имено, низ обемиот наративен материјал на романот, секако дека ќе се најде на ситуации кога детаљот рака ќе се однесува како семема, значи во своето лексичко значење, речиси секогаш „украсен“ со соодветни атрибути и како семантостилема, кога тој детаљ има упадливо преносно значење на семантостилема, а чиј заеднички, значенски именител е – изразување на душевната состојба на насловната хероина.

3. Демонстрација

Пристапот кон ентитетот – рака, како преносен (=метафорички) показател на душевната состојба на насловната хероина во романот „Ана Каренина“ од Лав Николаевич Толстој, како наша конечна цел, подразбира двоен, комбиниран лингвостилистички и семиотичко-нратолошки третман. Оттука, оваа навидум минијатурна, а во суштина маркантна единица ја анализираме како се-

мема, кога има претставувачка или репрезентативна функционалност и како семантостилема, тогаш кога таа е „исполнета“ со значење.

Квантитативниот биланс на детаљот – рака во романот АК од ЛНТ изнесува вкупно 50 примероци³. Само четири од нив имаат претставувачка или репрезентативна улога. Тие се јавуваат на почетокот од романот и служат за тоа, на читателот да му се „обрне внимание“, да му се „даде на знаење“ дека треба да се „навикне“ на интензивната фреквентност на овој ентитет, кој полека почнува да добива и своја семантичка тежина. Наратолошки, станува збор за т.н. „непотребен“ детаљ, таков што се одликува со значенска празнотија, но е задолжен за предизвикување „впечаток на стварност“ или референцијална илузија.⁴

Така, кога Степан Аркадјич ќе ја пречека сестра си на московската железничка станица, Ана (...) со својата решителност и грација, го обгрна братот си со левата рака преку вратот, брзо го повлече кон себе и цврсто го бацна (Толстој 1978: 82/1). Кога Толстој не би сакал да го потенцира овој ентитет, сигурно не би имал потреба да потенцира дека сестрата го прегрна братот токму со левата рака, ами просто само би рекол дека –го прегрна.

Иста таква е улогата на, во случајов семантемата – рака, кога Ана за првпат ќе се сретне со Вронски на перонот на железничката станица во Москва, кога тој: (...) ја стегна малечката рака што му беше подадена и, како нешто особено, му се изградува на тој енергичен стисок, со кој крепко и смело таа му ја затресе раката (Толстој 1978: 83/1). Она по што оваа семантика се одликува е тоа што се сретнува детаљот, односно семантостилемата рака се однесуваат на 50 помали контексти, поточно цитати, во кои на раката, како на текстовна единица може да се најде и повеќепати. Оттука, логично е да се констатира дека овој романескен ентитет, преку кој се означува толку битен аспект во портретот на насловната хероина – нејзината душевна состојба, го има во многу поголем квантитет.

³ Види: Barthes, Roland: "L'effet de réel" во книгата „Le bruissement de la langue“, Paris, aux Editions du Seuil, 179-187 p., 1984.

претходната е што таа е збогатена со атрибут, изразен преку придавката во деминутив малечка. Тоа, уште повеќе ја истакнува нејзината исклучителност, која овде, само се најавува.

Ќе наведеме уште еден примерок од детаљот – рака со претставувачка улога, поточно семантема со основно лексичко значење, а во кој повторно се има предвид посебноста, поточно зголемениот интензитет на посебност на раката на насловната хероина: И меѓу нив (меѓу Ана и децата на Облонски, забелешка наша) започнува еден вид игра, што се состоеше во тоа кој поблиску ќе седи до тетката, кој ќе ја губне, кој ќе ја држи за нејзината малечка рака, ќе ја бацна, ќе игра со нејзиниот прстен или барем ќе се допре до наборите на нејзината облека (Толстој 1978: 94/1).

Романот АК од ЛНТ низ своите 792 страници печатен текст (од кои 399 првот и 393 вториот том на романот) во издание то на македонски јазик од 1978 – та година⁵, располага со 46 семантостилеми – рака, во кои стилистички е изразено значењето – душевна состојба на хероината. Меѓутоа, велемајсторот на литературата Толстој не би бил тоа ако по ваков начин имплицираното значење беше толку едноставно.

Темелната анализа на овој ентитет покажува можност, тоа, значењето или означеното, кажано со лингвистички вокабулар, да биде класифицирано во три семантички подгрупи.

Првата, која е најобемна, го подразбира оној аспект од душевната состојба на Ана Каренина што ги изразува нејзините вознемиреност, нервна напнатост, психичка напрегнатост, на пати и љубомора, како резултат на напнатоста и вознемиреноста и вознемиреност или грижа заради општествениот презир спрема неверната жена од руската аристократија. Оваа значенска подгрупа опфаќа вкупно 28 примероци.

Втората семантичка подгрупа за свое имплицитно означено ја има потребата на хероината од љубов и заштита, како израз на сложената психичка драма заради нејзиниот

⁵ Види: Толстој, Лав Николаевич: „Ана Каренина“, Македонска книга, Култура, Мисла, Наша книга, Скопје, 1978.

престап – да ги напушти мажот и синот, а да замине со љубовникот. Овој семантички блок брои вкупно 9 примероци.

Третиот семантички контекст на детаљот, односно семантостилемата – рака, според критериумот означено е сочинет од корпус од 9 ентитети што ја индексираат љубовта на насловната херојка спрема синот Серјожа. Станува збор за категоријата мајчинска љубов, како имплицитно обележано, а која низ романот, гледано изолирано, има свој автономен развој. Една „фаза“, така да ја наречеме од тој развој, се изразува преку семантостилемата – рака.

Првиот значенски корпус во кој детаљот, односно семантостилемата – рака ги обележува различните нијанси на душевната состојба на Ана Каренина, а за свои заеднички семантички именители ги има нејзината вознемиреност, нервна напнатост, љубомора, претчувство на смртта, па и самиот миг на умирањето, почнува со еден аспект на оваа единица која ја покажува благородноста на хероината, нејзината емпатичност и способност да се сроди, да сочувствува со болката на другиот. Имено, станува збор за оној момент од почетокот на нарацијата, кога Ана покажува разбирање спрема Доли, изневерената жена на нејзиниот брат Степан Аркадјич: *Те разбираам Доли, теразбирам – зборуваеше Ана, стегајќи ја раката* (Толстој 1978: 90/1). Значи, душевната состојба на хероината е изразена преку движење на раката, овој пат со глаголскиот прилог стегајќи. Ова пак, ни дозволува да зборуваме за, барем два начина на манифестација на душевната состојба на Ана преку раката – статичко и динамичко – преку движење. Имено, граматички би било логично, оние квалификации за херојката кои што се претставени атрибутивно, да бидат изразени како статички, а предикативните динамички. И едните и другите – со раката на Ана. Во првиот случај, главно и претежно станува збор за претставувачка (=репрезентативна) улога на семантостилемата – рака, а во вториот за динамичка. Бездруго, динамичкиот аспект на семантостилемата – рака што е задолжително пропратен со глагол, а на места именката рака дури и не се споменува, оти глаголот ја подразбира или пак се

сфаќа од контекстот, претставува среќен избор на внимателниот автор, со малку – да каже повеќе. Тоа е релевантен граматички и раскажувачки начин, за душевната состојба на насловната хероина да биде адекватно манифестирана и препознатлива за читателот.

По средбата со Вронски во Москва, Ана Каренина ја сфаќа промената на својата состојба, која, во возот, на пат од Москва за Петроград, ќе биде изразена преку движења на раката: *Сместувајќи се удобно во фотељата на вагонот (...) со своите малечки и вешти раце го отвори и затвори црвеното торбиче (...) Зеде од своето торбиче ноже за сечење книга (...) Таа преместувајќи го ноже- то ваму – таму со своите малечки раце се силеше да чита (...) Ја остави книгата (...) цврсто стегајќи го со обетте раце ножето за расечување книги* (Толстој 1978: 128,129/1). Во оваа одломка, една од првите во романот каде индиректно се посочува вљубувањето на мажената жена Ана во Вронски, семантостилемата – рака се споменува седум пати. Заправо, двапати се потенцира, веќе за читателот познатата синтагма *малечки раце*, додаден е и атрибутот *вешти*, а движењата на рацете се изразени предикативно: *отвори, затвори, зеде* (глаголи), *преместувајќи* (глаголски прилог), *ја остави* (глагол), *цврсто стегајќи* (прилог за начин + глаголски прилог). Сите тие го потенцираат „излегувањето“ на хероината од нејзината дотогашна, вообичаена и мирна душевна состојба и зголемиот интензитет на вознемиреност.

Вознемиреноста низ натамошниот тек на нарацијата постојано ќе добива на интензитет, правејќи една замислена амплитуда која има свои кардинални одредници и главно се одликува со растење, за да кулминира со смрт на Ана. Кардиналните точки, кои низ огромната наративна маса на романот се следат и преку рацете ја обликуваат амплитудата така што на вознемиреноста се надоврзува нервната напнатост, на неа напнатоста заради љубомора, потоа вознемиреност заради претчувство на смртта, па различни нијанси на вознемиреност и агонична напнатост која ќе резултира со умирање.

Висок степен на вознемиреност, како мошне честа нијанса на душевната состојба на хероината се сретнува повеќепати. Така,

при средбата на Ана и Вронски во градината на Каренини, возбудата и вознемиреноста на хероината пред да ја соопшти информацијата за својата бременост, детаљот – рака ги нотира мошне ефектно: *Го гледаше прашално одоздола со своите светнати очи под дол- гите трепки. Раката што се играше со еден скинат лист трепереше (...) Ливчето во нејзината рака се затресе уште посилно, но таа не симињаше очи од него, за да види како ќе го прими сето тоа* (Толстој 1978: 236/1). Семантостилемејата – рака овде има нагла- сено динамичка функционалност, изразена предикативно: зашто имено, раката, која са- мата по себе трепери од возбуда и вознеми- реност, уште и „си игра“ со еден лист и „се затресува“ уште посилно. Глаголите – игра, тресе, се затресува и трепери имаат афектив- но дејство – тие се во функција на сложениот психички комплекс на хероината. Афектив- носта е лингвостилистички релевантна само во префиксираниот глагол – затресува, иако таа имплицитно се насетува и во другите глаголи од овој контекст.

Еден не мал корпус детали ги одразуваат освен вознемиреноста и нервната напнатост на херојката уште и нејзиното помирување со комплицираноста на ситуацијата, губењето сила за борба и најпосле претчувството и потребата од смрт како единствено решение. Така, откако Ана ќе му ја признае на Каре- нин љубовната врска со Вронски и бремено- ста, таа ќе западне во состојба на непомир- ливост, во морална криза, заради фактот што станала *престапна жена* и таква што *не е жена на својот маж: Со опуштени раце и глава, потреперувајќи напати со целото тело (...) таа непрекинато повторуваше – Боже мој! Боже мој! Но, ни 'боже' ни 'мој' не- маа за неа никаква смисла (...) Таа знаеше однапред дека помошта на религијата беше возможна само под услов да се откаже од она што за неа претставуваше смисла на жи- вотот* (Толстој 1978: 359/1). Семантостиле- мата – рака во овој пасус е придружена со множинска форма од глаголската придавка *опуштен*. Теориски, овде имаме една пара- доксална семантичка ситуација: глаголскиот збор сам по себе носи динамичност, а овде, лексички, тој подразбира пасивност, одно- сно „опуштеност“, недејствување. И во овој

случај, Толстој, (си дозволуваме да забележи- ме дека и преведувачот на македонски јазик водел сметка за тоа) прави извонреден избор на збор: се ползува со партицип, кој во маке- донскиот стандарден јазик се именува како глаголска придавка која всушност значи трпител/поднесувач на дејството, кој, всуш- ност и не подразбира висок степен на дина- мичност, односно предикативност.

Претчувството на смртта, како импли- цитно означено на семантостилемејата – рака е најприсутно во миговите на породилната треска, кога Ана ќе го моли Каренин за про- шка: *Јас сега умирам, јас знам дека ќе умрам, прашај го него... Едно ми треба: прости ми, прости ми сосема! (...) Не, ти не можеш да ми простиш. Јас знам, тоа не може да се прости! Не, не, оди си, ти си премногу добар! – Таа му ја држеше со едната вжештена рака негова- та рака, со другата го отргнуваше* (Толстој 1978: 511,512/1). И овде, компликувана ду- шевна состојба на Ана се манифестира со ра- ката: таа е карактеризирана како *вжештена*, изразена со придавка, со едната го *држи*, со другата рака го *отргнува* од себе. Глаголите држи и префиксираниот отргнува, со своите лексички спротивставени значење се сосема релевантни на душевната состојба на херои- ната.

Од првата семантичка подгрупа на се- мантостилемејата – рака наведуваме уште два цитати: едниот ја прикажува сложената оп- штествена позиција на „престапната“ Ана Каренина, како руска благородничка, а дру- гиот, нејзината агонична душевна состојба во миговите на умирање.

Хероината е сосема објективна по однос на таа својата *неморалност* и *вина* на кои е изложена во петроградските аристократски кругови, а кои е слободна да ги соопшти на жената на својот брат, Доли: *Тоа значи дека јас, која го мразам, иако ја признавам својата кривица пред него, и го сметам за великоду- шен – јас да се понижам и да му пишам (...) Ана во тоа време беше на оддалечениот крај од собата. И таму застапа правејќи нешто околу завесата на прозорецот. – Ќе добијам согласност, а си... синот? Него сигурно нема да ми го дадат. Синот презирајќи ме, ќе рас- те покрај таткото кого сум го напуштила. Разбери дека јас сакам, ми се чини еднакво,*

но повеќе од себе две суштества – Серјожа и Алексеј. Таа дојде до средината од собата и застапа пред Доли, стегајќи ги со раце гради- те (Толстој 1978: 259/2). Во овој пасаж наидуваме на два примерока од детаљот рака, и двата со динамичка функционалност. Заправо, во првиот случај именувањето на раката отсуствува, а се подразбира во *правењето нешто околу завесата на прозорецот*, додека пак, во вториот, Ана, со двете раце си ги стега градите. Оваа активност е изразена со глаголскиот прилог стегајќи, кој, во македонскиот стандарден јазик изразува паралелно со друг глагол дејство.

Последниот цитат од овој семантички круг во кој раката изразува сложени душевни состојби на Ана Каренина опфаќа неколку примероци од оваа семантостилема и совпаѓа со крајот на нарацијата, кога хероината си го одзема животот, фрлајќи се под воз. Веќе се рече дека станува збор кулминирање на нејзината вознемиреност и нервна напнатост до ниво на претсмртна агонија: *Чувството слично на она што ја обземаше кога се приготвуваше при капење за да влезе во вода, ја обзеде, и таа се прекрсти. Вообичаеното движење што го направи при крстењето предизвика во нејзината душа цела низа момински и детски спомени (...)* Но, таа не го оставаше погледот од тркала- та на вториот вагон што се приближуваше. И во моментот кога средината на вагонот се израмни со неа, таа ја отфрли црвената торбичка, вовлекувајќи ја главата во рамениците, падна под вагонот на раце и со лесно движење, како да се приготвува веднаш да стане, се спушти на колена. Во истиот момент се згрози од тоа што го направи. – Каде сум јас? – Што правам? – Зошто? Сакаше да стане, да се отфрли назад, но нешто огромно, неумоливо ја удри по главата и ја повлече за грбот. – Господи прости ми! – прозборува чувствувајќи дека нема можност за борба (Толстој 1978: 416,417/2). Веројатно оваа е една од најмоќните одломки од овој, во секој поглед колосален роман на Толстој. Раката овде се сретнува неколкукратно и на повеќе начини: се прекрсти – е префиксиран глагол, кој подразбира дејство што може да се изврши само и само со рака, а раката отсуствува, иако се подразбира. Семантичката важ-

ност на прекрстувањето овде е дотолку поголема што се одликува со повеќебезначност. Освен со религијата, ова дејство се поврзува и со верувањето дека пред смртта, на човека животот му се прикажува како на филмска лента. Писателот тоа експлицитно го потенцира, споменувајќи ги моминските и детските спомени на хероината во тој момент. Прекрстувањето се поврзува и со душевна тегобност, кога природно е човек да му се обрати на Бога. Ана тоа го прави двапати: таа моли за прошка! Треба да се има предвид и фактот што Толстој повторно ги користи, не ги заборава рацете во таков агоничен момент: херојката наоѓа време да се прекрсти, да ја отфрли црвената торбичка и и со лесно движење да падне на раце. И глаголот отфрли е префиксиран, се разбира, со цел да добие поголем ефект, додека, пак, падне е даден во инфинитивна форма и со партикулата да, каков што е всушност и инфинитивот во македонскиот јазик. Во сета сета таа полисемичност на семантостилемата – рака, која сега го прати претсмртниот час на хероината, може да се најде единствено значење сведливо на сложена душевна состојба, која почна со вознемиреност, на железничка станица, за да финишира со неподнослива тегобност, чија неминовност е смртта.

Втората семантичка подгрупа на детаљот, односно семантостилемата – рака за свое имплицитно означено ја има потребата на хероината од љубов и заштита. Овој значенски корпус, според своите изразност и значење не се разликува од претходниот, зашто и тука, во издвоените 9 примероци одредени нијанси на душевната состојба на Ана Каренина повторно се изразуваат со раката/рацете. Ги селектираме во посебна семантичка подгрупа само затоа што потесно го претставуваат претставуваат односот меѓу Ана и Вронски, а и затоа што во кризните мигови на раскинување на врските со претходниот живот, во состојба на внатрешна растргнатост, кога хероината се одлучува за живот исполнет со љубов, таа во средбите со Вронски ја искажува својата вознемиреност, страв од непознатото, својата љубов спрема него и неопходната потреба од негова љубов и заштита.

Така, болната и тешка душевна драма на Ана Каренина, кога престапната радост од

љубовта спрема Вронски и среќата ќе се претворат во несреќа, иницирана од чувството на срам, ќе бидат изразени преку само едно движење на раката: – *Боже мој! Прости ми! – со липот зборуваше таа, притискајќи ги кон своите гради неговите раце (...) с е свршено (...) Јас немам ништо освен тебе* (Толстој 1978: 189/1). Динамичкиот аспект на семантостилемејата – рака е претставен преку глаголскиот прилог *притискајќи*, со отсуство на именката рака. Притискањето на рацете на Вронски кон градите на Ана е паралелно дејство со она изразено со глаголот зборува. Само еден збор, овде е силно функционален и сосема задоволително ја одразува потребата на хероината од поддршка, од љубов и заштита.

Среќата од заедничкиот живот со Вронски и остварувањето на нивната љубов набргу ќе се преобрази во несреќа од широки интимни размери за Ана, заради неподносливоста на нејзината состојба, заради осудата на средината и, можеби најмногу од с, заради нејзиниот сомнеж дека љубовта на Вронски спрема неа слабее. Надежта дека таа љубов с уште постои, изразена е преку движења на нејзината рака, најчесто со допир или стисок на раката: *Таа го фати за раката и без да го спушти од него погледот, го гледаше барајќи во мислите што да му каже за да го задржи. – Чекај, имам нешто да ти кажам – и фаќајќи ја неговата куса рака ја притисна на својот врат* (Толстој 1978: 137/2).

Движењето на раката во оваа одломка се среќава трипати – преку глаголот *фати*, глаголскиот прилог *фаќајќи* и глаголот *притисна*. Дури и овие предикативни изрази, набљудувани како семемии, во своето основно лексичко значење подразбираат потреба нешто или неког да се запре, да застане, да се задржи. Како семантостилиеми пак, такви што ја придружуваат семантостилемејата рака, тие, во потесниот контекст во кои функционираат ја одразуваат потребата на хероината од љубов и заштита од човекот што таа го љуби. Инаку, таквата потреба е психичка последица од вознемиреноста и напнатоста со кои Ана живее, откако се вљуби во Вронски.

Семантичкиот багаж на семантостилемејата – рака што се однесува на потребата на

хероината од љубови заштита само во два наврата не се врзува за ликот на Вронски. Тогаш раката и нејзиниот значенски потенцијал, како минијатурен литерарен ентитет се однесуваат на Левин, оној со кого хероината само еднаш се среќава во романот, а со кого ќе најде потполно, премолчано разбирање:

Таа му дојде во пресрет, не криејќи ја радоста што го гледа. По спокојството со кое таа му ја подаде малечката и енергична рака (...) Левин позна однесување на жена од високото општество, секогаш спокојно и природно и тоа му беше пријатно (...) Левин почувствува (...) како да ја познава уште од детството (Толстој 1978: 392/2). Овде повеќе станува збор за потреба од разбирање, сфаќање на положбата на хероината, отколку потреба од љубов и заштита, што може да сесфати како и нијанса на значење на семантостилемејата – рака, која овде има три, односно четири пројави: една динамичка, изразена со префиксираниот глагол *подаде* и две статички, изразени со атрибутите *малечка* (придавка во деминутивна форма) и *енергична* (придавка). Кон нив се придружува и именката *спокојство*, што како семема е сосема релевантна во овој семантички контекст. Зашто имено: Ана е исто што и Левин, онака како што и Левин е она што е Ана – затоа нивната единствена средба се одликува со спокојство, подавање рака и заемно, безусловно разбирање, безборови, премолчано... Третата семантичка подгрупа на семантостилемејата – рака за свое имплицитно означено ја има мајчинската љубов, љубовта на мајката Ана спрема синот Серјожа. Наидовме на 9 примероци од детаљот – раката што ја подразбираат мајчинската љубов, категорија која има суштинско место во романот, така што не случајно таа се изразува и преку раката, чија основна семантичка *должност* е да се однесува на душевната состојба на хероината.

С до заминувањето во Москва и вљубувањето во Вронски, настани што го обележуваат почетокот на романот, љубовта на Ана спрема Серјожа е нешто вообичаено. Таа љубов за неа претставува поткрепа во тривијалното секојдневие и единствена можност за себереализација преку љубов. Променетите услови на живот го менуваат

односот кон синот; имено, љубовта кон него во услови на негово отсуство добива на интензитет, станува нејзина насушна потреба, така што среќата на Ана без таа љубов не е потполна. Љубовта на мајката спрема синот е еден од најимпресивните аспекти на романот: – *Серјожа! Мило мое дете! – прозборува таа задушувајќи се и гушкајќи го неговото меко и дебелко тело. – Мамо! – прозборува тој, движејќи се во нејзините раце, за да се допре до различни места на телото со нив. Смеејќи се сонливо, с уште со затворени очи, тој ги префрли своите дебелки рачиња од заглавјето на постелата на нејзините раме- на, се навали на неа и ја обли со пријатен сонлив здив и топлина што ја има само кај деца- та, и почна да го крие лицето по нејзиниот врат и рамена. – Знаев, – рече отворајќи ги очите. – Денеска е мојот роденден. Знаев дека ќе дојдеш* (Толстој 1978: 129/2).

Манифестациите на семантостилемата – рака во овој цитат, динамички и статички, сеедно, се силен израз на заемната љубов меѓу мајката и синот, а присутни се со неколку варијанти. Глаголскиот прилог *гушкајќи* е прв показател на таа љубов, оти преграатката е моќен израз на љубов. Серјожа ќе се *движи во нејзините раце* (заменска придавка + именка), притоа, настојувајќи со мајчините раце да се допре до различни места од своето тело. И, најпосле, своите рачиња, детето ќе ги стави на рамената на мајката (именка), за да ја возврати преграатката, за и тоа да ја покаже својата љубов кон родителката. Значи, рацете на Ана, како семантостилема, овде, се пројавуваат трипати: со глаголскиот прилог *гушкајќи*, со синтагмата од заменска придавка и именка *нејзините раце* и со именката *рамена*.

3.1. Морфостилистички и семантостилистички третман на семантостилемата – рака

Еден од стожерните поими во теоријата на рускиот формализам беше постапката отстранение (=онеобичување или зачудност, на македонски јазик). Познато е дека се работи за продуктивен начин на izdelување и третман (=утврдување на обемот на дејствување) на одделни литературни ентитети во контекстот на едно литературно дело. Може да се рече дека, семантостилемата – рака во рома-

нот АК од ЛНТ во нашата анализа сосема се сообразува со принципот на очудувањето: најнапред изолирано, одделно, а потоа и во потесниот (=портрет на хероината) и поширокиот контекст од кој таа произлегува, односно му припаѓа. Значи, онеобичувањето (=зачудноста) е можна кога станува збор за детаљ, односно семантостилема, каква што е раката на Ана Каренина во романот на Толстој. Впрочем, самиот факт што се „изделува“ од „природната средина“, допушта поинаку и секако, повеќе и подлабоко да се набљудува, зашто таа има свои метонимиски (и синегдотски), но и метафорички предиспозиции.

Како и да е, рускиот формализам, со сиот „багаж“ што го остави зад себе, допушта на семантостилемата – рака да се пристапи од солидно теориски позиции.

Формулата на онеобичувањето на еден книжевен ентитет, како што е раката на Ана Каренина, реторички е речиси релевантна на синегдотската операција *pars pro toto*, или перцепција и третман на делот наместо целината, а со цел да се придонесе за конечен впечаток – по однос на целината, во случајов портретот на хероината.

Синегдохата, веќе се рече, е подвид на метонимијата, која античката реторика ја дефинира како тропа со преносно значење, како и метафората, но е задолжена за постигнување логичка врска и зависност меѓу поимите според принципот блискост (=соседност), за разлика од метафората, која која таа врска меѓу поимите ја обезбедува според принципот сличност.

Семантостилемата – рака во романот АК од ЛНТ функционира метонимиско – метафорички, или според Јакобсон, во обидот да се стигне до значењето, односно означеното на еден книжевен факт, се случува проекција на тоа значење од оската на избор на оската на комбинација. Имено, Толстој, во во својот исклучителен творечки напор и концентрација избира токму таков начин на портретирање на својата херојка, атрибути и движења на раката/рацете, така што тие најнапред се препознаваат во својата соседност (=блискост), оти и онака се мошне фреквентни, а потоа и според својата сличност, на едно подлабоко, значенско ниво. Раката/

рацете на Ана Каренина се голема метафора на нејзината душевна состојба. Тоа покажува дека еден навидум мал текстовен ентитет, кој онеобичен, односно изолиран (*pars pro toto*) својот семантички ефект го добива спонтано и перманентно, (=оска на избор, соседност) за најпосле, на ниво на значење да придонесе за пополнување на целината портрет на Ана Каренина (=оска на комбинација).

Нашата анализа на семантостилеме-тата – рака покажа дека таа има свој статичен и динамичен начин на манифестација, преку кои посредно или непосредно се стигнува до „означеното“ – душевна состојба на Ана Каренина.

Статичкиот аспект на семантостилеме-тата – рака, барем во цитираните одломки во оваа статија покажува дека граматички, како именка, раката е придружена со с на с 4 придавки (*малечка/малечки, вешти, вжеш-тена, енергична*) и една заменска придавка (*нејзините раце*). Семантостилистички, тие се епитети и имаат своевиден афективен придонес по однос на карактеризацијата на хероината. Зашто имено, „(...) епитетот како семантостилистичка постапка на афективно приоѓање на именката, ја истакнува изразната вредност на нејзиното значење (Antoš 1974 : 47).

Динамичкиот аспект на семантостилеме-тата – рака е далеку пофреквентен и е изразен најчесто преку глагол и други предикативни форми. Имено, во цитираните одломки во нашата анализа, сретнуваме вкупно 23 предикативни форми, кои придонесуваат не само за изразноста на семантостилеме-тата на ниво на текст, туку учествуваат и во обликувањето на нејзиното значење. Динамичкиот аспект на детаљот рака овде располага со 9 глаголи, 8 примероци од глаголски прилог, кој подразбира изразување паралелно дејство со дејството изразено од глагол, 1 глаголска придавка, што во македонскиот јазик подразбира трпитељ на дејство и 5 префиксирани глаголи. Лингвостилистички, најголема афективност се постигнува со префиксација: *затресе, отргна, се прек-сти, отфрли, подаде*.

Кога станува збор за основното логичко и експресивно – импресивно значење на зборовите, како битен лингвостилистички

аспект на една семантема, односно семанто-стилема, може да се рече дека, раката на Ана Каренина во романот на Толстој го задржува своето основно, лексичко значење, речиси секаде и секогаш (дури и во оние ситуации кога отсуствува, а е присутна со одредено движење), додека експресивноста и импресивноста, кои овде не избобилуваат со широк спектар на пројави (тоа и квантитативно го потврдилме), се постигнува од контекстот. Означеното – душевна состојба на хероината и различните семантички варијанти на таа состојба се толку препознатливи и моќни, што и по ваков начин ја потврдуваат Толстовата исклучителност како автор – со малку да каже многу.

Имено, граматички, лингвостилистички, Толстој не се служи со обилна префиксација и инфиксација, ниту пак со широк спектар од атрибути, односно епитети. Тој, едноставно, прави мудар избор зборови, најчесто соодветни глаголи и глаголски форми кои ја придружуваат раката на Ана и како такви го обезбедуваат потребното значење.

4. Коментар

Пристапот кон колосалниот роман „Ана Каренина“ на велемајсторот на литературата Лав Николаевич Толстој од гледна точка на еден минијатурен книжевен елемент, како што е раката на насловната хероина претставува возбудлив истражувачки предизвик и пружа исклучително задоволство.⁶ Предизвикот е во научничката возбуда, кога му се приоѓа на тој минијатурен факт, кога се набљудува во потесниот контекст (портретот на хероината) и, кога ќе се дојде до сознанието дека таа и таква дребулија „учествува“ ни помалку ни повеќе во самиот сижеен развој на обемниот роман, оти, овој детаљ, односно семантостилема зазема значајно

⁶ На оваа проблематика имавме прилика за првпат да работиме пред 22 години, во периодот од 1996-1998 година, кога ја подготвувавме нашата магистерска теза, која беше одбранета на 3-ти јули, 1998 година, на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје. Книгата со наслов „Детаљот во Ана Каренина и Пиреј“ беше објавена во 2013-та година. Види: Караниколова, Луси: „Детаљот во Ана Каренина и Пиреј“, Феникс, Скопје, 2013.

место во една од стожерните бинарни опозиции – среќа : несреќа. И не само таму. Задоволството пак, произлегува од истите причини.

Во секој случај, погледнат од една таква семантостилистичка и едновременно нара-толошка перспектива, семанто-стилемата – рака можеби може да даде одговор на да-нешната Толстојева дилема од неговиот днев-ник – како да се најде соодветен збор, израз, за да се долови чувството. Раката, како само-

стоен ентитет е исклучително фреквентна, но нејзините придружни елементи (атрибу-тивни и предикативни) се прилично малку за да доловат толку специфични душевни состојби, како оние на Ана Каренина.

Намотсекогашначудувалаивоодушеву-вала Толстојевата способност како авторот – со малку да каже многу. Се обидовме да даде-ме одговор. Делумен. И во нашата претстава, тој одговор никогаш нема да биде целосен и конечен.

Литература

1. Андоновски В. О(А)бдукција на теоријата. – Скопје: Галикул, 2011. – 399 s.
2. Antoš A. Osnove lingvističke stilistike. – Zagreb: Školska knjiga, 1974. – 159 s.
3. Аристотел. За поетиката. – Скопје: Култура, 1979. – 125 s.
4. Аристотел. Реторика. – Скопје: Македонска книга, 2002. – 360 s.
5. Auerbach, E. Mimesis. – Beograd: Nolit, 1968. – 573 s.
6. Bal M. Opisi (Za jednu teoriju narativnog opisa) // Uvod u naratologii (izbor, redakciju prevoda, uvodni tekst i bibliografju sačinio Zlatko Kramarić). – Osijek: Izdavački centar Revija, 1989. – S. 199–221.
7. Barthes R. L'effet de réel // Le bruissement de la langue (Essais critiques IV). – Paris: Editions du Seuil, 1984. – P. 179–187.
8. Benvenist E. Problemi opšte lingvistike. – Beograd: Nolit, 1975. – 290 s.
9. Bogdanović N. Ana Karenjina (предговор) // Tolstoj Lav. Ana Karenjina. – Beograd: Prosveta, 1972. – С. 3–27.
10. Вангелов А. Исказот и стварноста. – Скопје: Детска радост, 1995. – 377 s.
11. Jakobson R. Ogledi iz poetike. – Beograd: Prosveta, 1972. – 397 s.
12. Караниколова Л. Детаљот во Ана Каренина и Пиреј. – Скопје: Феникс, 2013. – 397 s.
13. Лотман Ј. Семиосфера: во световите на мислењето. – Скопје: Три, 2006. – 316 s.
14. Микуновиќ Љ. Речник на странски зборови и изрази. – Скопје: Наша книга, 1990. – 695 s.
15. Рождественски Ј. Принципите на современата реторика. – Скопје: Македонска реч, 2006. – 181 s.
16. Sosir F. Opšta lingvistika. – Beograd: Nolit, 1989. – 183 s.
17. Stojnic M. Ana Karenjina Lava Tolstoja. – Beograd: Zavod za udbenike i nastavna sredstva, 1983. – 97 s.
18. Толстој Л. Ана Каренина. – Скопје: Култура, 1978. – Тт. I, II.
19. Šklovski V. Građa i stil u Tolstojevom romanu Rat i mir. – Beograd: Nolit, 1984. – 305 s.
20. Šklovski V. Lav Tolstoj. – Subotica – Beograd: Minerva, 1977. – Тт. I, II.
21. Šklovski V. Uskrsnuće riječi. – Zagreb: Stvarnost, 1969. – 186 s.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТИЛИСТИКИ

Ежегодный международный научный журнал

№ ~~50~~ 51

Редактор *Н. А. Примаченко*

Дизайн и компьютерная верстка *Е. Н. Сиротиной*

Подписано в печать 28.12.2019. Формат 60х84/8.
Гарнитура «Minion Pro». Объем 27,20 усл. печ. л. Тираж 500 экз.

Отпечатано в типографии факультета журналистики
МГУ имени М. В. Ломоносова